

تحلیلی بر ضرورت رشد و توسعه اقتصاد روستایی؛ کشاورزی و دامپروری در اقتصاد مقاومتی از منظر قرآن کریم

احمد اسدی^۱، مریم مذهبیان^۲

۱- دانشجوی دکتری الهیات گرایش تفسیر تطبیقی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم قم و مدرس دانشکده مطالعات تطبیقی قرآن کریم شیراز، assadi.ahmad@yahoo.com

۲- طلبه حوزه علمیه معصومیه شیراز به آدرس شیراز خیابان ولی عصر امامزاده شاه قیس

چکیده

مهمترین ابزار مورد استفاده دشمنان ایران، به هدف شکستن استقلال و مقاومت ملت، به عنوان پرچمدار مبارزه با استکبار، جنگ نرم اقتصادی است. این مقاله پس از بررسی شیوه‌های مختلف تهاجم دشمنان شامل تحریم، کیفیت زدایی از محصولات، ترویج مصرف‌گرایی و اسراف، رفاه‌زدگی و اتراف، القای فرهنگ تجمل‌گرایی، تبلیغات کذب و ایجاد فضای بدبینی و عدم اعتماد، راهکارهای مبارزه با این تهاجم‌ها را با تحلیل آیات قرآن کریم بررسی نموده و به این نتیجه رسیده است که مهم‌ترین راهکار مقابله با تهاجم اقتصادی دشمنان، تاکید بر رشد و توسعه اقتصاد روستایی، کشاورزی و دامپروری است. این راهکار که بر استقلال به عنوان مهم‌ترین موضوع اقتصاد مقاومتی تاکید دارد شامل جنبه‌های مختلفی از جمله افزایش ایمان، برنامه‌ریزی تولید، توزیع و مصرف بهینه، تاکید بر بنگاه‌های دانش بنیان و زودبازده، مبارزه با تکاثر، اشرافی‌گری و اسراف، حفظ امنیت سرمایه و تقویت روحیه قناعت، تعاون و برادری است.

JEL code: H1, O2, Z1

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، اقتصاد روستایی، توسعه کشاورزی، جنگ نرم اقتصادی

مقدمه

مهمترین هدف همه پیامبران و اولیای الهی برای رسیدن به سعادت اخروی، برقراری عدالت اجتماعی است. (فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ لِيُحْكَمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ) (سوره بقره/۲۱۳) بنابراین ملاک الهی بودن هر حکمی، مطابقت آن حکم با اصول کلی رسالت الهی و دعوت قرآنی است، که همان «لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (سوره حدید/۲۵) است. واضح است که بخش عمده و اساسی اجرای عدالت مربوط به امور مالی و اقتصادی است. حتی اجرای «عدالت قضایی» نیز به گونه‌ای در گرو اجرای «عدالت اجتماعی» و «عدالت اقتصادی و معیشتی» است. (حکیمی، ۱۳۸۰، ج ۲: ۵۹۵)

ابتدایی‌ترین بُعد زندگی انسان که بستر ضروری برای حیات اوست، اقتصاد است و قوانین آن، علم پاسخگویی به این نیاز فردی و اجتماعی انسان را تشکیل می‌دهد. اقتصاد در لغت از ریشه قصد و به معنای اعتدال و میانه‌روی و نیز استقامت در راه است. مترادف لاتین آن Economy از دو کلمه یونانی Oikos (خانه) و Nomos (قانون) گرفته شده است که در فارسی تدبیر منزل ترجمه شده است. (احمدی، ۱۳۸۱: ۱۱) اقتصاد، مطالعه انسان است در کسب و کار زندگی و به کاوش در این می‌پردازد که چگونه انسان درآمدش را کسب و آن را مصرف می‌کند. بنابراین، از یک جنبه مطالعه ثروت است و از جنبه مهم دیگر، بخشی از مطالعه خود انسان است.

براساس تعریف جامع آقای پل ساموئلسون برنده جایزه نوبل در سال ۱۹۷۰، علم اقتصاد عبارت است از بررسی روشهایی که بشر به وسیله یا بدون وسیله پول، برای بکار بردن منابع کمیاب به منظور تولید کالاها و خدمات در طی زمان و همچنین برای توزیع آنها بین افراد و گروه‌ها در جامعه به منظور مصرف در زمان حال و آینده انتخاب می‌کند. (ساموئلسون، ۱۳۵۰: ۶)

روش‌های مختلفی که دانشمندان علوم اقتصادی برای حل مشکلات اقتصادی از آن اصول و چارچوب پیروی می‌کنند را مکتب اقتصادی می‌گویند. از مهمترین مکاتب اقتصادی تعریف شده، اسلام، سرمایه‌داری و سوسیالیسم است. (صدر، ۱۴۰۸: ق: ۳۷۷)

محورهای اصلی علم اقتصاد، چگونگی تولید، توزیع و مصرف آن منابع است. تفاوت درنگرش مکتبهای مختلف در اصالت‌بخشی به فرد، اجتماع یا هر دو، باعث تفاوت در نگرشهای اقتصادی متضادی در دنیا شده است. اقتصاد اسلامی از نظر اجرایی دارای سازمانی مختلط است. اما نقش دولت به سبب جایگاه نظارتی بر عملکرد بازار و افراد بخش خصوصی قابل توجه است و در عین حال آزادی‌های اقتصادی مشروع بخش خصوصی نیز تضمین می‌گردد. (دادگر؛ رحمانی، ۱۳۸۶: ۴۶) هدف نظام اسلامی در تقدم حقوق فرد با دیدگاه نظامهای مادی و کاپیتال متفاوت است. زیرا اسلام، اصالت را به فرد می‌دهد تا روحیه ایثار را در او زنده کند اما حکومت‌های مادی اولویت را به فرد می‌دهند تا او، استیثار کند. (جوادی‌آملی، ۱۳۸۷: ۲۸۹)

گرچه مسلمین تاکنون از دشمنان خود در حوزه اقتصادی عقب مانده‌اند، اما بیداری و آگاهی روز افزونی که در قشرهای جامعه اسلامی دیده می‌شود، این امید را به وجود می‌آورد که در آینده، کار و فعالیت‌های اقتصادی را به عنوان یک عبادت بزرگ اسلامی تعقیب کنند و با نظام صحیح و حساب‌شده، عقب‌ماندگی خود را از دشمنان بی‌رحم اسلام از این نظر جبران نمایند. (مکارم‌شیرازی، ۱۳۷۴: ۱۰) از آیات قرآن کریم استفاده می‌شود که مشکلات اقتصادی بشر، ناشی از کمبود مواد اولیه یا بخل طبیعت نیست، بلکه علت اساسی آن توزیع ناعادلانه و بهره‌وری نادرست از امکانات موجود است. (رضایی اصفهانی، ج ۲: ۱۳۵)

اهمیت اقتصاد، به میزان اهمیت هدف آن بستگی دارد. در بینش دینی، هدف نهایی نظام اقتصادی، رسیدن به سعادت حقیقی، کمال مطلوب و قرب الهی است؛ از این رو در قرآن کریم در کنار امر به مصرف، به تکالیفی اشاره می‌شود که گویای وجود ارتباط انگیزشی بین مصرف و انجام آن تکالیف است. از جمله می‌خوانیم: «يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً (مؤمنون/۵۱)». (ای پیامبران! از غذاهای پاکیزه بخورید، و عمل صالح انجام دهید، که من به آنچه انجام می‌دهید، آگاهم.)

در روایات اسلامی اهمیت فوق‌العاده‌ای به موضوع اقتصاد داده شده است از جمله در حدیث معروف، حضرت علی (ع) یکی از دو پایه اصلی زندگی مادی و معنوی مردم را (قوام الدین و الدنيا) مسائل اقتصادی قرار داده است، در حالی که پایه دیگر علم و دانش و آگاهی شمرده شده است. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴: ج ۱۰: ۱۱) با دقت در این حدیث، ضمن اهمیت اقتصاد، به این نکته توجه شده است که دو پایه مزبور همانند تار و پود به هم تنیده‌ای هستند که فقدان یکی موجب از بین رفتن دیگری می‌شود.

از ابتدای ظهور اسلام، مبارزات سیاسی و عملیاتی پیامبر اسلام چه قبل از هجرت به مدینه و چه بعد از آن، و از طرفی حمله‌های اقتصادی دشمنان اسلام، مانند تحریم شعب ابیطالب، رفتارهای اقتصادی یهودیان مدینه، موضوع فدک، قطع سهم بیت المال شیعیان در دوره معاویه و ... که پیوسته در بستر تاریخ اسلام تاکنون وجود داشته است، نشان از اهمیت مساله اقتصاد در پیشبرد اهداف دیگر اسلام دارد. باید‌ها و نبایدهایی که چهارچوب روشنی از حوزه اقتصادی را برای ما تا قیامت روشن نموده و از جنبه‌های مصداقی جامعیت دین اسلام است، با پیشرفت تکنولوژی نیاز به استخراج و بروز رسانی دارد که وظیفه سنگین فقاقت را رقم می‌زند.

تمامی نامگذاری‌های سالهای شمسی از سوی بالاترین مرجع حکومت جمهوری اسلامی در چند سال اخیر در مورد تهدیدات و اهمیت حوزه اقتصادی بوده است. سال ۱۳۹۳ شمسی، سال اقتصاد و فرهنگ با عزم ملی و مدیریت جهادی نام گرفت. در سخنرانی روز اول فروردین رهبر معظم انقلاب، در سال ۹۴ که سال ملت، دولت، همدلی و همزبانی نام گرفته است، اشارات دقیق و عمیقی نسبت به تمرکز و توجه دشمنان به تحریم‌ها و تهاجم‌های اقتصادی بیان گردیده است. ایشان فرمودند: «امروز یکی از نقدترین و بزرگ‌ترین چالشهای کشور مسئله‌ی اقتصاد ملی است؛ من در همین جلسه، چند سال قبل پیش‌بینی کردم و گفتم دشمنان بر روی اقتصاد ما متمرکز خواهند شد، مسئولین باید به فکر باشند، خودشان را آماده کنند.»

این نامگذاری‌ها و هشدارها، نشان از تمرکز اقتصادی تهاجم دشمنان و دغدغه اصلی نظام در افق پیش رو دارد. بی‌شک رسیدن به مدینه فاضله اسلامی، منوط به هشجاری در مقاوم سازی حوزه اقتصادی جامعه است که یک فرآیند تدریجی است و نیاز به برنامه‌ریزی دقیق کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت دارد. اگر جنبه‌های اقتصادی جامعه که به تعبیر مقام عظمای ولایت اقتصاد مقاومتی نام گرفته است، تصحیح شود، زمینه لازم برای صعود به سمت افق‌های دیگر تمدن اسلامی مهیا و بستر لازم برای رسیدن به مدینه فاضله جهانی، همه جانبه و عدالت محور اسلام فراهم می‌شود.

ایجاد مقاوم سازی در چرخه اقتصادی، در لایه‌های مختلف جامعه برای اقتدار و حفظ استقلال، در همه زمینه‌های دیگر فرهنگی، سیاسی و عقیدتی، اولویت ویژه‌ای دارد که به جهاد نرم اقتصادی یا اقتصاد مقاومتی تعبیر می‌شود. با نگاهی عمیق به تمامی حوزه‌های اقتصاد ملی و با توجه به اولویت نیازمندیهای اساسی در سطح جوامع انسانی، به اهمیت و ضرورت توسعه کشاورزی و اقتصاد روستایی در مقابله با دشمنان می‌توان پی برد.

جنگی که هم‌اکنون در رأس برنامه‌های نظام سلطه به سردمداری آمریکا و اسرائیل علیه ملت‌های مظلوم در جریان است و به دلیل کم‌هزینه بودن، فراگیری و مؤثر بودنش بیش از اقسام دیگر در دستور کار دشمن قرار گرفته است، جنگ نرم است. این جنگ، با روش‌های گوناگون و متنوع، با استفاده از تکنولوژی روز فضای مجازی، بکارگیری امپریالیزم رسانه‌ای، رویکرد اقناع ملتها و تغییر بافت فرهنگی و اقتصادی آنها، با هدف ایجاد انقلابهای مخملی و تغییر نظامهای سیاسی دولت‌ها صورت می‌پذیرد. در واقع جنگ نرم کشاندن نبرد به حوزه باورها و عناصر ذهنی دخیل در تعیین رفتار فردی و اجتماعی است. (عامری، ۱۳۹۰: ۳۴) در یک تعریف کلی، جنگ نرم عبارت است از «مجموعه اقدامات تبلیغی-روانی یک کشور یا یک گروه به منظور اثرگذاری و نفوذ بر عقاید و رفتار دولتها و مردم در جهت مطلوب، با اتکا به زمینه‌ها و ابزارهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی». (ابراهیمی، خوسفی ۱۳۹۰: ۲۴) در جهان امروز، پویایی و اثرگذاری عملیات روانی با توجه به دو تحول دیگر بیشتر شده است؛ تحول نخست پیدایش رسانه‌های جدید و گسترده در جهان و تحول دوم افزایش نقش افکار عمومی و میزان اثرگذاری بالای آن در تصمیم‌گیری و رفتار دولتها و گروه‌ها در منازعات است. (همان)

به طور کلی، منابع جنگ نرم عبارت از فرهنگ، اقتصاد و سیاست می‌باشد. این سه موضوع در تمام جوامع دارای ارتباط متقابل هستند و در یک چرخه تعاملی بر یکدیگر تاثیر می‌گذارند. از بین سه منبع ذکر شده آنچه پایه و اساس دو منبع دیگر است و تاثیر اساسی در پیشبرد آن دو دارد، مسائل اقتصادی است.

در جهان امروز قدرت یک ملت بیشتر بر توان اقتصادی و دانش فنی آنان استوار است و در بیشتر موارد، جنگ نظامی جای خود را به جنگ اقتصادی، فرهنگی و رسانه‌ای داده است. (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۷۵)

تحریم (sanction) هرچند در ادبیات بین‌المللی به تناوب بکار می‌رود اما در مبنایی‌ترین سند بین‌المللی یعنی منشور سازمان ملل متحد ذکری از این لفظ به میان نیامده است. در منشور سازمان ملل در ماده ۴۱ عبارت اقداماتی که مشتمل بر توسل به زور نیستند، یاد شده است که در شورای امنیت و سازمان ملل متحد در اشاره به این مفهوم از لفظ تحریم بهره می‌برند. در سیستم حقوقی اتحادیه اروپا این مفهوم را با لفظ اقدامات محدود کننده و یا تحریم بیان می‌نماید. (پیغامی، سمیعی نسب، ۱۳۹۴: ۵۰)

مهمترین راهکار مبارزه با انقلاب اسلامی، تحریم اقتصادی بوده است که مرحله به مرحله طی سالهای اخیر به اوج خود رسیده است و اهداف دیگر سیاسی و فرهنگی را دنبال می‌کند.

در این مقاله با رویکردی تحلیلی و با استفاده از آیات قرآن کریم و سیره حکومتی علوی به‌عنوان مصداقی اجراشده، ضرورت توجه به اقتصاد روستایی و کشاورزی را به عنوان مهمترین جبهه در مقابله با تحریم اقتصادی غرب و مهمترین عامل مؤثر در اقتصاد مقاومتی به بحث خواهیم نشست.

انواع تهدیدهای اقتصادی

مطالعات خاورشناسان در بستر زمان که توسط کشیشهای اعزامی، تجار، مورخان، سیاستمداران و مستشاران انجام شده است اهداف مختلفی را دنبال نموده است که مهمترین آنها اهداف تبشیری و استعماری است. این مطالعات، اطلاعات لازم را برای تسلط بر کشورهای اسلامی ایجاد نموده است. دشمنان اسلام با استفاده از تمامی داریی‌های خود و ظرفیتهای منطقه‌ای و با استفاده از جغرافیای سیاسی، مذهبی و اعتقادی منطقه، ابتدا راههای نفوذ را شناخته و سپس از راههای مختلفی به جنگ نرم اقدام نموده‌اند. برخی از تهدیدها و اقدامات آنها که بر اقتصاد کشاورزی تاثیر دارد، شامل تحریم اقتصادی؛ خراب‌کاری و مکر در مواد اولیه وارداتی از غرب؛ تلاش در جهت جلوگیری از بهبود کیفیت محصولات داخلی از راههای مختلفی مانند ممنوعیت انتقال دانش فنی، ماشین آلات مدرن، ایجاد و ارسال آفتهای مختلف کشاورزی؛ تبلیغات سوء در خصوص محصولات داخلی و ایجاد تمایل به محصولات تولیدی بیگانه؛ ترویج مصرف‌گرایی و اسراف در لایه‌های مختلف جامعه؛ تبلیغ رفاه‌زدگی و اتراف(اتراف به معنی شادخواری و تنعم طلبی و رفاه زدگی است و نوعی نگرش و فرهنگ استفاده از نعمات الهی است که در آن هیچگونه تأملی

نسبت به محرومان وجود نداشته باشد. فرد دچار خودخواهی در مصرف می‌گردد و وجدان او نسبت به محرومیت‌های هموعان خاموش می‌شود؛ توسعه روحیه تجمل‌گرایی و عدم شکرگزاری و قناعت می‌باشد.

سیاست‌های کلان جنگ نرم اقتصادی غرب، باعث ایجاد شکاف اجتماعی و افزایش مستمر فاصله طبقات اجتماعی و ایجاد عقده، انزوای گروه‌های محروم از این رقابت کاذب و از آن عمیق‌تر از بین رفتن امنیت روانی و روحیه اخوت می‌شود که نتیجه‌ای جز تهدید امنیت ملی و استقلال را در پی نخواهد داشت.

راهبردهای قرآن در مقابله با تهدیدهای اقتصادی

۱- استقلال اقتصادی

هدف اصلی در شیوه‌های عملیاتی اقتصاد مقاومتی تکیه بر توانایی‌های داخلی و رفع نیاز از داشته‌های دشمنان و در یک کلام رسیدن به استقلال و عزت است. در تمامی شیوه‌هایی که در ادامه بیان گردیده است موضوع استقلال به عنوان سرفصل اصلی مطرح است. در حقیقت قطع وابستگی اقتصادی، منجر به استقلال فکری، فرهنگی و سیاسی و در ادامه، حرکت به سمت صدور اسلام و تبلیغ آن در جوامع دیگر است. شایان ذکر است استقلال اقتصادی، سیاسی و فرهنگی سه رأس یک مثلث است که کاملاً با یکدیگر رابطه تنگاتنگ متقابل دارند. آنچه که در تفکرات حضرت امام خمینی (ره) در سال‌های قبل از انقلاب و در سال‌های پس از آن مشاهده می‌گردد، تکیه ایشان بر استقلال اقتصادی است. امام خمینی (ره) می‌فرماید: «وابستگی اقتصادی منشأ همه وابستگی‌های سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است» (خمینی، ۱۳۷۴، ج ۸: ۳۹)

چه آیه‌ای جامع‌تر از قاعده نفی سبیل که هرگونه تسلط کافران را بر مومنین خلاف سنت خداوند معرفی می‌کند. «...وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (سوره نساء/۱۴۱) (و خداوند هرگز کافران را بر مؤمنان تسلطی نداده است).

علاوه بر تصریح نفی سبیل، آیه ۶۰ سوره انفال نشان از ضرورت استقلال و خودکفایی در همه زمینه‌های مختلف و در همه اعصار دارد. «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ» (سوره انفال، ۶۰) (و در برابر دشمنان هر قدر توانایی دارید از نیرو و قدرت آماده سازید). کلمه «قوه» نه تنها وسائل جنگی و سلاح‌های مدرن هر عصری را در بر می‌گیرد، بلکه تمام نیروها و قدرت‌هایی که به نوعی در پیروزی بر دشمن اثر دارد را شامل می‌شود، اعم از نیروهای مادی و معنوی؛ قدرت‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی که نقش بسیار مؤثری در پیروزی بر دشمن دارد. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۷: ۲۲۳)

از سوی دیگر در آیه ۸ سوره منافقون می‌خوانیم: «وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ» (عزت مخصوص خدا و رسول او و مؤمنان است؛ ولی منافقان نمی‌دانند)

لذا، بنا بر حکم اولیه، هرگونه معامله و داد و ستد و مذاکره و قراردادی که موجب کاهش عزت مسلمانان در مقابل بیگانگان باشد، از نظر قرآن غیر قابل قبول و مردود است. از طرف دیگر هرگونه فعالیت و تولید اقتصادی که بی‌نیازی و عزت جامعه اسلامی را تأمین کند، لازم محسوب می‌شود. به همین دلیل است که در اسلام برای کار، ارزش بسیار زیادی قایل شده‌اند. (امامی، ۱۳۸۷: ۲۴۲)

اسلام به طور کلی تسلط غیر مسلمانان بر مسلمانان را نمی‌پذیرد. این موضوع در مواردی به صراحت بیان شده و در برخی موارد نیز این مناسبت می‌شود و در موارد مشابه جاری می‌شود: «وَلَا تَرْكُنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ» (سوره هود/۱۱۳) (و به کسانی که [به آیات خدا، پیامبر و مردم مؤمن] ستم کرده‌اند، تمایل و اطمینان نداشته باشید و تکیه نکنید که [آتش] دوزخ] به شما خواهد رسید و در آن حال شما را جز خدا هیچ سرپرست و یاری نخواهد بود).

رهبر معظم انقلاب در سخنرانی اول فروردین امسال (۱۳۹۴) فرمودند: «در نگاه کلان به اقتصاد کشورمان، دو جور نگاه وجود دارد. یک نگاه می‌گوید، برای رونق اقتصادی، نگاه کنیم به امکانات درونی کشور و استعدادها و ظرفیتها را بشناسیم، آنها را بدرستی به کار بگیریم، [آن وقت] اقتصاد رشد خواهد کرد، نمو خواهد کرد؛

نگاه دوم به اقتصاد کشور نگاه به پیشرفت اقتصاد با استفاده از کمک بیرون از مرزها است؛ می‌گوید سیاست خارجی‌مان را تغییر بدهیم تا اقتصاد ما درست بشود، با فلان مستکبر کنار بیاییم تا اقتصاد رونق پیدا کند، تحمیل قدرتهای مستکبر را در بخشهای گوناگون و مسائل گوناگون بپذیریم تا اقتصادمان رونق پیدا کند؛ این هم نگاه دوم است. امروز شرایط کشور به ما نشان داده است که این نگاه دوم یک نگاه کاملاً غلط، عقیم و بی‌فایده است. همین تحریمهایی که امروز علیه ملت ایران اعمال می‌شود، دلیل محکم و متقنی است بر غلط بودن این نگاه؛ امروز خارجی‌ها و

رؤسای قدرت‌های مستکبر می‌خواهند همین نگاه دوم را در مردم ما تقویت کنند. باید نگاه کنیم به درون کشور، ظرفیتهای درونی بسیار است. این اقتصاد مقاومتی‌ای که ما عنوان کردیم و مطرح کردیم و خوشبختانه مورد قبول و استقبال همه‌ی صاحب‌نظران قرار گرفت ناظر به همین است؛ یعنی ناظر به امکانات درونی کشور.»

رهبر معظم انقلاب در خطبه‌های نماز جمعه تهران در تاریخ ۱۳۶۹/۱/۱۰ می‌فرماید: «برای یک کشور استقلال اقتصادی یک ضرورت حیاتی است. وقتی رشته‌های اقتصاد یک کشور به بیگانگان وصل باشد، معنایش این است که رگ حیات و تغذیه این پیکر به جایی دیگر وصل است. پس اختیار در دست دیگری خواهد بود.» (خامنه‌ای، ۱۳۹۱: ۱۲۱)

ایشان در جای دیگر می‌فرمایند: «بالتر از استقلال سیاسی، استقلال اقتصادی است.» (همان) همچنین شروطی را برای برقراری استقلال لازم می‌دانند که عبارتند از احساس مسئولیت و وجدان کار عمومی، وجدان دینی افراد پولدار، ابتکار و نوآوری، تولید محصولات با کیفیت رقابتی، تکیه بر متفکران ارزشی داخلی، حمایت از قشرهای محروم، ترجیح دادن محصولات داخلی و اتکا به استعدادهای بومی. (همان)

امروزه با وجود آنکه صنعت در زمینه‌های مختلف مانند تجارت، توریسم، بانکداری، معادن، صنایع فلزی، خودرو، انرژیهای نو و ... جنبه‌های مهمی از اقتصاد و تولید ناخالص ملی را تشکیل می‌دهد، اما با این وجود مهمترین بخش تولید در زندگی انسان را دامداری و کشاورزی تشکیل می‌دهد. چرا که می‌دانیم پایه اصلی تغذیه در این دو قسمت نهفته است و به همین دلیل، رسیدن به حد خودکفایی در قسمت دامداری و کشاورزی، نه تنها ضامن استقلال اقتصادی است که استقلال سیاسی نیز کاملاً به آن مربوط است. بنابراین جای تعجب نیست که تمام ملتهای دنیا کوشش می‌کنند که صنعت کشاورزی و دامداری خود را تا سرحد امکان توسعه دهند و از صنایع مدرن برای این توسعه کمک بگیرند. به همین جهت در اسلام و تعلیمات حیات‌آفرین آن اهمیت فوق‌العاده زیادی به مساله دامداری و کشاورزی داده شده است و با استفاده از هر فرصت، مسلمانان را تشویق به این دو نموده است.

در آیات قرآن کریم می‌خوانیم که با چه لحن تشویق آمیزی از موضوع دامها سخن می‌گوید و منافع آنها را اعم از منافع غذایی و پوششی برمی‌شمرد و حتی رفت و آمد آنها را به صحرا با تعبیر زیبایی که بسیار شوق‌انگیز است بیان می‌کند. «... لَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ ...» (سوره نحل/۵ تا ۷) همچنین درباره اهمیت زراعت و میوه‌های مختلف و کشاورزی، آیات مختلفی اشارات مستقیم و غیر مستقیم دارند که همگی اهمیت این دو موضوع را می‌رسانند. «وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرِ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْثَرًا وَالرَّيْثُونَ وَالرَّحْمَانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ. وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ» (سوره انعام/۱۴۱ و ۱۴۲) (اوست که باغهای معروش اباغهایی که درختانش روی داربست‌ها قرار دارد، و باغهای غیر معروش اباغهایی که نیاز به داربست ندارد) را آفرید؛ همچنین نخل و انواع زراعت را، که از نظر میوه و طعم با هم متفاوتند؛ و (نیز) درخت زیتون و انار را، که از جهتی با هم شبیه، و از جهتی تفاوت دارند؛ (برگ و ساختمان ظاهریشان شبیه یکدیگر است، در حالی که طعم میوه آنها متفاوت می‌باشد). از میوه آن، به هنگامی که به ثمر می‌نشیند، بخورید! و حق آن را به هنگام درو، بپردازید! و اسراف نکنید، که خداوند مسرفان را دوست ندارد! (او کسی است که) از چهارپایان، برای شما حیوانات باربر، و حیوانات کوچک (برای منافع دیگر) آفرید؛ از آنچه به شما روزی داده است، بخورید! و از گامهای شیطان پیروی ننمایید، که او دشمن آشکار شماست!

با توجه به تعدد آیات قرآن کریم که در خصوص موضوع زراعت و دامداری آمده است، به این نتیجه می‌توان رسید که استقلال جامعه اسلامی در تولیدات این دو بخش نهفته است. قطعاً استقلال در این دو حوزه، خودکفایی در بسیاری از صنایع وابسته و غیر وابسته را در پی خواهد داشت. در شرایط تحریم اقتصادی، تامین محصولات کشاورزی و دامداری از منابع داخلی، حیاتی‌ترین موضوع است. با توجه به اهمیت بیان شده در آیات قرآن کریم بر این دو حوزه، دروازه ایجاد استقلال و خودکفایی در اقتصاد مقاومتی، خودکفایی در تمامی مجموعه کشاورزی و دامپروری است. این حوزه شامل انواع ملزومات کشاورزی مدرن با تکنولوژی‌های روز دنیا مانند استفاده از انواع متدهای جدید پرورش و افزایش تولید بر هر هکتار محصولات، استفاده از فناوری هسته‌ای، کودهای ارگانیک و غیر شیمیایی، استفاده بهینه از منابع آب و ... است. موهبت الهی وجود تمامی انواع آب و هوا را در نقاط مختلف کشورمان از یاد نبریم. تولید بهترین خرما، مرکبات، انجیر، پسته و انواع خشکبار، زعفران، سیفی جات، میوه، برنج، چای و بسیاری از گیاهان دارویی و عرقیات گیاهی از نعمتهای خاص خداوند بر این کشور است که باید از آن استفاده نمود. در خصوص خودکفایی و استقلال، مسایل زیر قابل تامل است:

هزینه تولید برخی از محصولات کشاورزی در داخل نسبت به نمونه خارجی بیشتر است. تاجاییکه واردات این محصولات مقرون به صرفه به نظر می‌رسد. در سالهای اخیر شاهد به تعطیلی کشیده شدن کارخانجات قند و شکر به دلیل واردات شکر ارزان بوده‌ایم. به دلیل واردات چای خارجی که برخی غیر بهداشتی تولید شده و خطراتی هم در حوزه سلامت ایجاد می‌نماید، چای، در انبارهای شمال کشور خراب و دور ریز می‌شود. اگر از رانتهای واردات و تاکید بر تامین سود برخی خاصه‌خواران در این حوزه بگذریم، راه حل درست در رفع این مشکل، وارد نمودن تکنولوژیهای تولید و مدیریت، بهینه سازی و افزایش کارایی خطوط تولید برای کاهش هزینه تولید و در نتیجه کاهش قیمت تمام شده است. هزینه نمودن برای واردات تکنولوژی علاوه بر اینکه در طول زمان بازگشت سرمایه را در پی دارد، باعث ایجاد شغل و صنایع زیر دستی می‌شود که در نتیجه امنیت کاری، روانی و اجتماعی را به دنبال دارد. برنج، دانه‌های روغنی، چای، شکر، خوراک دام، گندم و نساجی ... مواردی است که تأمین آنها در داخل حتی با هزینه‌ای بالاتر از واردات، در راستای خودکفایی الزامی است و حمایت از آنها با ایجاد تسهیلات تولید و افزایش حقوق گمرکی از وظایف مهم دولت است که در سالهای اخیر متأسفانه در حد انتظار انجام نشده است.

ایران با تولید حدود یک میلیون تن خرما در سال، به عنوان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان خرما مطرح است. اما با وجود افزایش تولید و صادرات، نسبت صادرات این محصول به تولید آن در سال‌های گذشته ثابت و حدود ۱۰ درصد باقی مانده است. از طرفی متأسفانه میزان عملکرد تولید خرما در هر هکتار نسبتاً پایین است. این رقم در کشور ما حدود ۵ تن بوده، در حالی که در مصر ۲۶ تن است. خرما مصارف بسیار متنوعی دارد، از قبیل تازه خوری (خارک و رطب)، استفاده از آن در طبخ برخی غذاها، به صورت شیر، سس خرما، کمپوت و مربا و ... و همچنین در صنایع الکل سازی، تولید اسیدسیتریک، مخمرها، قند مایع (به عنوان ماده اولیه نوشابه سازی و شکلات...) مصرف فراوانی دارد. همچنین خرما برخی از خواص طبی را نیز دارد. در سال ۱۹۵۰ دارویی به نام Diostulence با خواص مشابه کورتیزون (ولی بدون عوارض جانبی) از خرما تهیه شد. بنابراین بازار مصرف این کالا روزه روز در حال گسترش است. خصوصاً در مصارف صنعتی. ضعف صنایع بسته‌بندی، صنایع تبدیلی و تکمیلی و همچنین مشکلات و بروکراسی بخش بازرگانی و عدم ایجاد مجرای مناسب برای صادرات این محصول، پتانسیل ارزآوری این محصول را تحت شعاع قرار داده است. چون هزینه بسته‌بندی در سایر کشورها مانند امارات متحده عربی بسیار پایین‌تر است، ابتدا صادرکنندگان ایران، خرماهای صادراتی خود را به صورت فله‌ای به آنجا ارسال می‌کنند و پس از بسته‌بندی مجدد به بازارهای هدف صادر می‌کنند. این در حالی است که امکانات بسته‌بندی مناسب کالاهای صادراتی مانند خرما چه از نظر تأمین ماشین آلات و فناوری و چه از نظر نیروی انسانی وجود دارد و تنها درصد اندکی از مواد اولیه و فناوری مورد نیاز در صنایع بسته‌بندی که امکان تولید آن در داخل نیست، باید از خارج وارد شود. به نظر می‌رسد صنعتگران و سرمایه‌گذاران داخلی قادر به تأمین ماشین آلات و فناوری مورد نیاز بسته‌بندی خرماهای صادراتی هستند، لذا باید آنها را در تأمین مواد اولیه مورد نیازشان حمایت کرد. استفاده از فناوری و ابداعات جدید در بسته‌بندی و فرآوری کالاهای صادراتی برای رقابت در عرصه جهانی از عمده نیازهای ضروری است. (مقر دفتر مرکزی شبکه جهانی خرما در دانشگاه العین امارات قرار دارد و سالی حداقل یک همایش بین‌المللی با هزینه FAO در این کشور برگزار می‌شود که این امر به متمرکز شدن اطلاعات جهانی خرما در این کشور منجر شده و بر توان علمی و فنی این کشور می‌افزاید). (<http://vista.ir/article/244422>)

بسیاری از محصولات خشکباری کشور نیز از همین اشکال رنج می‌برند. ایران بیش از ۸۵ درصد تولید جهانی زعفران را به خود اختصاص داده است. اما تنها ۶۲/۵ درصد از کل صادرات زعفران جهان، سهم ایران بوده است، در حالی که اسپانیا با تولید کمتر از یک تن زعفران که در رتبه پنجم قرار دارد، ۲۷/۱ درصد از صادرات جهانی را نصیب خود نموده و ایتالیا با تولید کمتر از ۱۰۰ کیلوگرم زعفران، ۱/۶ درصد بازار جهانی را در اختیار دارد و از همه جالب‌تر اینکه امارات متحده عربی که در آن زعفران تولید نمی‌شود و وارد کننده عمده و اصلی زعفران ایران است؛ ۱/۲ درصد صادرات جهانی این محصول را به خود اختصاص داده است.

همان‌طور که در <http://www.hawzah.net/fa/magazine/view/58794/5823/5801> دو دلیل عمده ایجاد چنین وضعی در اکثر حوزه‌های کشاورزی، همان عدم وجود تکنولوژی بسته‌بندی مدرن و عدم حمایت‌ها و سیاست‌گذاری‌های درست در مجرای صادرات محصولات است که بایستی با هدف خودکفایی و ارزآوری حداکثری، برنامه‌ریزی گردد.

به دلیل ضعف در حوزه صادرات فرش نیز رقابتی با بسیاری از بازارهای بین‌المللی فرش را از ما گرفته‌اند یا سهم ما را کم نموده‌اند. گیاهان دارویی و انواع عرقیات نیز همین مشکلات را به همراه دارند.

حلقه صنایع بسته‌بندی که اثر بسیار زیادی در ایجاد ارزش افزوده دارد با چالش جدی روبرو است و جالب این است که یکی از صنایع با سرمایه‌گذاری کم حجم و بازده بالاست که دولت با تسهیلات به بخش خصوصی و ایجاد انگیزه و تبلیغ بایستی در این زمینه فعال‌تر باشد. البته در این زمینه فعالیتهای محدودی آغاز شده است که کافی نیست.

در نهایت، به نظر می‌رسد راه حل مهم رسیدن به استقلال و خودکفایی و از آن بالاتر ارزآوری و صادرات محصولات تکیه بر برنامه‌ریزی‌های دقیق و مرحله به مرحله برای حل مشکلات زنجیره تولید تا رسیدن به دست مصرف‌کنندگان جهانی است. در این خصوص مهمترین اقدام تقویت و همه‌گیر شدن بورس محصولات کشاورزی، به صورت متمرکز، برای ساماندهی به وضعیت تولید، قیمت و کاهش دلالی غیر متعارف است. در زمینه دام نیز امروزه گوشت قرمز بسته‌بندی شده از کشورهای بسیار دور با قیمتهای رقابتی به دست مصرف‌کننده داخلی می‌رسد و این جای تاسف است. چگونه ممکن است کشوری با این حجم موانع طبیعی، واردات گوشت داشته باشد. این همه نیروی انسانی جوان را بایستی در مجرای تولید انواع گوشت حمایت و برنامه‌ریزی نمود.

حتی امروز که دستگاههای تولیدی، ماشینی آن قدر گسترده شده که همه چیز را تحت الشعاع قرار داده باز دامداری و کشاورزی مهمترین بخش تولید زندگی انسان را تشکیل می‌دهد، چرا که می‌دانیم پایه اصلی تغذیه در این دو قسمت نهفته شده، و به همین دلیل رسیدن به حد خودکفایی در قسمت دامداری و کشاورزی نه تنها ضامن استقلال اقتصادی است که استقلال سیاسی نیز تا حد زیادی به آن مربوط است. بنابراین جای تعجب نیست که تمام ملتهای دنیا کوشش می‌کنند که صنعت کشاورزی و دامداری خود را تا سر حد امکان توسعه دهند و از صنایع مدرن برای این توسعه کمک گیرند. نیاز به این دو، تا آن حد اساسی است که گاه کشورهای به اصطلاح ابر قدرتی همچون روسیه برای رفع نیازمندی خود در این زمینه ناچار می‌شوند با دادن امتیازهای سیاسی دست نیاز خود را به سوی کشورهایی که درست در قطب مخالفند دراز کنند! و به همین جهت در اسلام و تعلیمات حیات آفرین آن اهمیت فوق العاده زیادی به مساله دامداری و کشاورزی داده شده است. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴ ج ۱۱: ۱۶۳)

نتیجه اینکه قرآن کریم در چندین مورد به کشاورزی و دامداری اشاره دارد که نشان‌دهنده ضرورت و اولویت مدیریت تولید در این زمینه برای رسیدن به استقلال و خودکفایی است.

۲- وظیفه عمران (استنماء)، آبادانی (استعمار) و تولید ثروت (استثمار)

خداوند از مردم، عمران و آبادی زمین را خواسته که بدون کار و تلاش محقق نمی‌شود. «هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا» (هود، ۶۱) (اوست که شما را از زمین آفرید، و آبادی آن را به شما واگذاشت) کار در اسلام عبادت و به منزله‌ی جهاد است. کار و تولید در معارف قرآن کریم هم ارزش ذاتی و معنوی دارد و هم ارزش مادی. (ایروانی، ۱۳۹۲: ۵۹)

قرآن کریم می‌فرماید: ما زمین را برای شما رام قرار دادیم، پس از پشت آن بالا روید و از رزق آن بخورید. «هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهَا» (ملک، ۱۵) (او کسی است که زمین را برای شما رام کرد، بر شانه‌های آن راه بروید و از روزیهای خداوند بخورید؛ و بازگشت و اجتماع همه به سوی اوست)

اسلام برای «کاربازویی» احترام ویژه‌ای قائل شده است و مراعات حق کارگر و تحصیل رضای او و پرداخت سریع مزد او و اضافه پرداخت بر مقدار تعیین شده و احترام به او، همه و همه مورد سفارش اسلام است. همانگونه که برای کشاورزی سفارش نموده، تا آنجا که سیراب کردن درخت، پاداش سیراب کردن مؤمن دارد. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۷: ۴۳) در جای دیگر قرآن کریم می‌فرماید: هرگاه از کار مهمی فارغ شدی به کار مهم دیگری بپرداز. «فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ» (انشراح، ۷) بیکاری مایه‌ی خستگی، تنبلی، فرسودگی، فرصتی برای نفوذ شیطان، ایجاد فتنه و گسترش گناه می‌باشد.

در فرهنگ قرآن کریم برای کار اقتصادی از واژه «استأجر» و عبارتهای «ضرب فی الارض»، «ابتغاء فضل...» و «اعداد قوه» و به طور ضعیف‌تر «کلوا» استفاده شده است. واژه‌های عمل و فعل، سعی و کسب، گرچه به معنای کار و تلاش است مرادف با فعالیت اقتصادی نیست و مفهوم عام دارد. (رجایی، ۱۳۸۲: ۱۰۰)

فعالیت تولیدی عنصر اساسی در کسب درآمد است. قرآن کریم در آیات فراوان با یادآوری اینکه خداوند، منابع و امکانات جهان را برای انسانها آفریده و آنرا رام انسان ساخته است، با تاکید بر تصرف عوامل تولید، آدمی را به آباد کردن زمین و برطرف ساختن نیازهای معیشتی خود

تشویق فرموده و به گونه‌های مختلف، اهمیت آنرا نمایان ساخته است. گرچه بسیاری از این آیات در بیان جلوه‌های توحید و یا اثبات معاد است و کمتر آیه‌ای یافت می‌شود که پیام نخستین آن، بیان اصلی اقتصادی باشد، افزون بر دلالت مطابقی برخی از آیات، سایر آیات نیز دست کم به دلالت التزامی بر موضوعات اقتصادی دلالت دارد. (ابروانی، ۱۳۹۲: ۱۷)

مجموعه‌ای از آیات قرآن هدف از تسخیر آسمانها و زمین برای انسان، آفرینش شب و روز، فرستادن باد و باران و به حرکت درآوردن کشتی‌ها در دریا را جستجوی روزی و طلب از فضل خدا می‌داند. این آیات انسان را به کسب روزی با فعالیت‌های تولیدی تشویق می‌کند. «اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمْ الْبَحْرَ لِيَجْرِيَ فِيهِ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَ لِيَتَّبِعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ . وَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (سوره جاثیه/۱۲ و ۱۳) (خداست که دریا را برای شما مسخر و رام کرد تا کشتی‌ها به فرمانش در آن روان شوند و تا شما [با سفرهای دریایی] از فضل و رزق و روزی‌اش بهره جوید و تا شما [بر نعمت هایش] سپاسگزاری کنید. و همه آنچه را در آسمان‌هاست و آنچه را در زمین است از سوی خود برای شما مسخر و رام کرد؛ بی‌تردید در این امور برای مردمی که می‌اندیشند، نشانه‌هایی ابر ربوبیت، حکمت و قدرت خدا [است]. آیات مبارکه سوره‌های بقره/۱۹۸، نحل/۱۴، اسرا/۶۶، قصص/۷۳، روم/۲۳ و ۴۶، فاطر/۱۲ بر همین معنا تاکید دارد. مصداق بارز «ابتغاء فضل» در این آیات با توجه به قرینه صدر و ذیل و سیاق آن، همان فعالیت‌های تولیدی است. تشویق به تولید نیز ترغیب به فراهم سازی زمینه و ابزار آن خواهد بود. (همان، ص ۱۸) همانگونه که در آیه ۱۰ سوره مبارکه اعراف به فراهم سازی زمینه تولید اشاره دارد. « وَ لَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَ جَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلاً مَا تَشْكُرُونَ» (سوره اعراف/۱۰) (شما را در زمین جای دادیم، و در آن برای شما وسایل و ابزار زندگی قرار دادیم، ولی بسیار اندک و کم سپاس می‌گزارید). واژه تمکین به معنای در اختیار گذاردن ابزار و وسایل کار و توانایی دادن است. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۶: ۹۵) معایش نیز جمع معیشت و به معنای وسایل و نیازمندیهای زندگی است. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۸: ۲۰) علاوه بر این خداوند در آیاتی از قرآن کریم به این موضوع اشاره دارد که تمام عوامل تولید را در اختیار بشر نهاده و قدرت تصرف در آنرا به او ارزانی داشته تا به تولید و تامین خواسته‌هایش همت گمارد. این آیات عبارتند از: سوره های حجر/۲۰، احقاف/۲۶، ابراهیم/۳۳ و نحل/۱۲ تا ۱۴، یس/۷۲ و ۷۳، زخرف/۱۰ تا ۱۳). از انواع فعالیت‌های اقتصادی تجارت است. یکی از حلقه‌های اقتصاد روستایی و کشاورزی موفق، مقابله با هرگونه واسطه‌گری غیر ضروری و سوداگری است که باعث افزایش قیمت بدون توجیه می‌شود و از نظر اسلام مردود است.

بدون شک یکی از عوامل فقر، بیکاری و کم‌کاری در جامعه است. از سوی دیگر دسته‌ای از آیات قرآن کریم با واژه «کلو» به تصرف در منابع زمین و استفاده از آن فرمان می‌دهد. مراد از «اکل» در این آیات هرگونه تصرف و بهره‌برداری است. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱: ۴۱۷) و صیغه امر با وجود آنکه مفید اباحه است. (طبرسی، ۱۳۶۰، ج ۱: ۴۵۹) درحقیقت نشانگر مطلوب بودن تصرف و نکوهش تحریم اعتقادی و عملی حلال خداوند است. آیات این دسته شامل سوره‌های ملک/۱۵، بقره/۱۶۸، انعام/۱۴۱ و ۱۴۲، طه/۵۳ و ۵۴، و مومنون/۵۱ می‌باشد. از نظر اسلام کسی که اهل کار و تلاش است، در هرکاری وارد شود قواعد آنرا به درستی رعایت می‌کند و محصولی بدون نقص عرضه می‌کند. او تلاشگری است که مصالح عمومی، اقتدار و عزت جامعه و رضایت خداوند را بر منافع شخصی خود ترجیح می‌دهد. چنین تلاشی مورد تایید اسلام است. در جامعه امروز ما اگر کیفیت کار، در تمامی انواع آن، که به وجدان کاری معروف است رعایت گردد، بسیاری از اهداف اقتصاد مقاومتی، پایه‌ریزی می‌شود. بدین جهت به جرأت می‌توان گفت مهمترین سرفصل اقتصاد مقاومتی تکیه بر کار و فعالیت با کیفیت است. بنابراین آنچه مورد تایید و مدنظر اسلام است، کار حداکثری از دوجهد کیفیت و کمیت است که اهداف آن ابتدا ذاتی و معنوی و سپس در همان راستا مادی و دنیوی می‌باشد.

در اهمیت وظیفه زراعت همین بس که امیر مؤمنان علی(ع) می‌فرماید: «من وجد ماء و تراباً ثم افتقر فابعد الله» (هر کس آب و خاکی داشته باشد و با این حال فقیر باشد، خدا او را از رحمت خویش دور کند). (مجلسی، ج ۲۳: ۱۹). بدیهی است این گفتار بزرگ همانگونه که درباره یک فرد صادق است درباره یک ملت نیز صدق می‌کند، مردمی که آب و خاک و نیروی انسانی بقدر کافی دارند، باز هم نیازمند به دیگران هستند، مسلماً از رحمت خدا دورند!

و نیز از پیامبر(ص) نقل شده است که فرمودند: «علیکم بالغنم و الحرث فانهما یروحان بخیر و یغدوان بخیر» (وظیفه شماست که به تربیت گوسفند و کشاورزی بپردازید که رفت و آمد هر دو خیر و برکت است) (مجلسی، ج ۱۴: ۳۰۴) از امام صادق(ع) نقل شده که فرمودند: «ما فی الاعمال شیء احب الی الله من الزراعة» (هیچ عملی نزد خدا از زراعت محبوبتر نیست) (مجلسی، ج ۲۳: ۲۰) همچنین در حدیثی از امام صادق(ع) می‌خوانیم: «الزارعون کنوز الانام تزرعون طیباً اخرج الله عز و جل و هم یوم القیامه احسن الناس مقاما و اقربهم منزله یدعون المبارکین»

(کشاورزان گنج‌های مردمند، غذای پاکیزه را که خداوند ارزانی داشته زراعت می‌کنند و آنها در روز قیامت برترین مقام را دارند و به خدا نزدیک‌ترین و آنها را بنام «مبارکها» صدا می‌زنند» (حر عاملی، ج ۱۳: ۱۹۴)

کشتزار، دام و امثال آن، از دیدگاه اسلام، از همان احترامی برخوردارند که خون [یک مسلمان] برخوردار است و اگر کسی به یکی از آنها تجاوز کند به انسانیت تجاوز کرده است. حتی اگر کشت و دام به دشمن در حال جنگ تعلق داشته باشد [تجاوز به آن جایز نیست]، چراکه پیامبر اسلام از قطع درختان و تخریب کشتزار و آبادی‌ها و نیز از انداختن مواد سمی در مناطق مشرکان در دوران جنگ و یا صلح منع کرده است. اگر ما دین اسلام را با آنچه کشورهای استعمارگر و به اصطلاح، متمدن امروز انجام می‌دهند و با سلاح‌های شیمیایی به کشتزارها و درختان و انسان و حیوان حمله می‌کنند و با بمب‌های اتمی هوا را آلوده و زنان و کودکان را قتل‌عام می‌کنند، مقایسه کنیم، می‌توانیم به انسانیت، رحمت و عدالت اسلام و نیز به توحش و ستمگری و تجاوز غرب پی‌بریم. (مغنیه، ۱۳۷۸، ج ۱: ۵۴۴)

۳- عدم چشم‌داشت به تولیدات بیگانگان

«لَا تَمْدَنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَخَفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ، وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ» (سوره حجر، ۸۸ و ۸۹)

(هرگز چشم خود را به نعمتهای (مادی)، که به گروه‌هایی از آنها [کفار] دادیم، میفکن! و بخاطر آنچه آنها دارند، غمگین مباش! و بال (عطوفت) خود را برای مؤمنین فرود آر و بگو من انذارکننده آشکارم!)

در این دو آیه چهار دستور به رسول خدا و البته همه مسلمانان داده شده است: دو تا منفی و دو تا مثبت، جمله "لَا تَمْدَنَّ عَيْنَيْكَ" و جمله "وَلَا تَحْزَنْ" منفی، و جمله "وَخَفِضْ جَنَاحَكَ" و جمله "وَقُلْ إِنِّي" مثبتند. عدم تمایل به دارایی کفار، غم نخوردن از کفر و استهزای آنان، خفض جناح برای مؤمنان و روشن ساختن ماموریت خود. مقصود از چشم دوختن به زینت زندگی دنیای آنان این است که داده‌های خدا را ننگرد و چشم حسرت به آنچه دیگران دارند بدوزد، و مقصود از ازدواج، مردان و زنان و یا اصناف مردم است، مانند صنف بت‌پرستان و صنف یهود و صنف نصاری و صنف مجوس. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۲: ۲۸۵) در آیه ۱۳۱ سوره طه موضوع ارتباط مهمی را میبینیم: «وَلَا تَمْدَنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لِنَفِثْنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَنْفَى . وَ أَمْرُ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَ اصْطَبْرٍ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَ الْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى» (سوره طه/۱۳۱ و ۱۳۲) (دیدگانت را به آنچه برخی از اصناف آنان را بهره‌مند کردیم مدوز، [آنچه به آنان داده‌ایم] شکوفه [ای میوه و زیور و زینت] دنیاست تا آنان را در آن بیازماییم، و رزق پروردگارت بهتر و پایدارتر است. و خانواده‌ات را به نماز فرمان بده و خود نیز بر آن شکیبایی ورز؛ از تو رزقی نمی‌طلبیم، ما به تو روزی می‌دهیم و عاقبت نیک برای پرهیزکاری است.)

آنچه در دو آیه اخیر از سوره طه دیده می‌شود، ارتباط بین انجام تکالیف الهی و رزق رسانی خداوند است که درست پس از موضوع عدم چشم‌داشت به بیگانگان مطرح شده است. این نشان می‌دهد که جامعه اسلامی در صورت انجام وظایف الهی مورد رزق خداوند قرار خواهد گرفت. امام صادق (ع) در حدیثی می‌فرماید: امیرالمومنین امام علی (ع) همواره می‌فرمودند: «مادامی که این امت لباس بیگانه نپوشند و از غذاهای آنان استفاده نکنند همواره در خیر خواهند بود و هنگامی که چنین کنند خداوند آنان را ذلیل خواهد کرد.» (برقی، ۱۴۱۶ق، ج ۲: ۱۷۸. حرعاملی، ج ۳، ۳۵۶)

۴- مدیریت و استفاده بهینه از منابع تولید:

پیامبر خدا(ص) می‌فرماید: «بر امت خویش، نه از فقر، که از برنامه‌ریزی نادرست، بیم دارم.» و همچنین می‌فرماید: «هرکس برای گذران زندگانی خویش به‌درستی برنامه‌ریزی کند، خدای تبارک و تعالی روزی‌اش می‌بخشد.» (همان، ج ۱۳: ۱۷)

از آیات متعددی از قرآن کریم موضوع برنامه‌ریزی و تعادل در تولید ثروت و هزینه‌ها برداشت می‌شود. آیات ۶۷ سوره فرقان و ۲۹ سوره اسرا در مورد تعادل در انفاق؛ «وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَ لَمْ يَقْتُرُوا وَ كَانُوا بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا» (سوره فرقان/۶۷) (و کسانی که هر گاه انفاق کنند، نه اسراف می‌نمایند و نه سخت‌گیری؛ بلکه در میان این دو، حد اعتدالی دارند).

تعبیر حضرت یوسف(ع) در ماجرای قحطی سرزمین مصر در آیات ۴۸ و ۵۵ سوره یوسف می‌فرماید «إِنِّي حَفِيفٌ عَلَيْهِمْ» دلیل بر اهمیت مدیریت در کنار امانت است و نشان می‌دهد که پاکی و امانت به تنهایی برای پذیرش یک پست حساس اجتماعی کافی نیست بلکه علاوه بر آن، آگاهی، تخصص و مدیریت نیز لازم است. چرا که «علیم» را در کنار «حفیظ» قرار داده است. بسیار دیده‌ایم که خطرهای ناشی از عدم اطلاع و

مدیریت، کمتر از خطرهای ناشی از خیانت نیست، بلکه گاهی از آن برتر و بیشتر است. با این تعلیمات روشن اسلامی درمی‌یابیم که مساله مدیریت و آگاهی کم‌اهمیت‌تر از پاکی و صداقت نیست. با اینکه سیره پیامبر(ص) و علی(ع) در دوران حکومتشان نشان می‌دهد، آنها به مساله آگاهی و مدیریت همانند امانت و درستکاری اهمیت می‌دادند. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۲: ۵۸۹)

علم کشاورزی و سیاست ذخیره‌سازی و لزوم صرفه‌جویی در مصرف در شرایط مناسب، استفاده حداکثری از ظرفیت تولید و کار، مدیریت بحران و اداره جامعه در شرایط حاد و دشوار، پیش‌بینی قحطی و خشکسالی، مدیریت عنصر زمان از وظایف اصلی حکومت است که از این آیه استفاده می‌شود.

۵- بنگاه‌های دانش بنیان و زودبازده

ضرورت برنامه‌ریزی در هر کاری با توجه به افق‌های کوتاه مدت و دراز مدت برکسی پوشیده نیست. تاکید بسیار زیاد اسلام بر وجود نظم و استمرار آن یکی از اولین سفارشات نهج البلاغه است. اما سوال مهم در حوزه اقتصاد، برنامه‌ریزی در چه راستا و افقی است؟ در سخنرانی اول فروردین امسال مقام معظم رهبری، ایشان فرمودند: «نه در اقتصاد و نه در هیچ برنامه‌ی دیگری، بدون هدف‌گذاری نمی‌شود حرکت کرد، باید هدف‌گذاری بشود. به نظر بنده آن چیزی که امسال و سالهای بعد از این باید به‌عنوان هدف اقتصاد مورد توجه باشد، عبارت است از سرمایه‌گذاری بر روی تولید داخلی. یکی از لازم‌ترین کارها این است که از بنگاه‌های تولیدی متوسط و کوچک حمایت بشود؛ یکی از کارها این است که فعالیت بنگاه‌های دانش‌بنیان تقویت بشود. اینکه ما روی علم و فناوری تکیه می‌کنیم، فقط به خاطر این نیست که می‌خواهیم نصاب علمی خودمان را بالا ببریم؛ پیشرفت علم و فناوری به پیشرفت اقتصاد کمک می‌کند؛ بنگاه‌هایی که دانش‌بنیان هستند می‌توانند به اقتصاد ملی کمک کنند. یکی از کارهای لازم، نهضت کاهش خام‌فروشی است. یکی از کارهای اساسی، تسهیل سرمایه‌گذاری است؛ یکی از کارهای اساسی کاهش واردات کالاهای مصرفی است؛ یکی از کارهای اساسی مبارزه‌ی با قاچاق است. کسانی که مصرف‌کننده هستند - که همه‌ی ملت ما در واقع مصرف‌کننده‌اند - محصولات داخلی را مصرف کنند که من روی این بارها و بارها تکیه کردم و امروز هم عرض می‌کنم و تکیه می‌کنم. همه سعی بکنند محصولات داخلی را مصرف بکنند، کارگر ایرانی را حمایت بکنند، کارگاه تولیدی داخلی را با مصرف کردن [محصول] آن رونق بدهند. پرهیز از اسراف؛ کسانی که اهل اسرافند بدانند، این اسراف و زیاده‌روی و ریخت‌وپاش که در اسلام این‌همه مذمت شده است، سرنوشت اقتصاد ملی را تعیین می‌کند.»

با توجه به سخنان رهبر معظم انقلاب که در افقی وسیع و عمیق، آینده نظام اقتصادی ایران را درک می‌کنند و از طرفی جغرافیای سیاسی و اقتصادی دنیا را به خوبی نظاره می‌کنند مهمترین برنامه عملی برای تقویت پایه‌های اقتصاد مقاومتی تاکید بر حمایت از بنگاه‌ها و کارگاه‌های کوچک و متوسط در همه نقاط کشور است. تنوع فرهنگها، تواناییها، استعدادهای زمین و ثروتها باعث تنوع در طرح‌های توجیهی اقتصادی متفاوتی در نقاط مختلف کشور می‌شود. تشکیل کارگاه‌های تولید فرس و صنایع دستی، کاشی و سرامیک، سفال و هرگونه استفاده خلاقانه از خاک با مصرف محدود آب برای مناطق گرم و خشک؛ کارگاه‌های فرآوری محصولات کشاورزی مختلف برای تقریباً همه مناطق کشور، توسعه صنایع بسته‌بندی؛ کارگاه‌های صنایع پایین دستی پتروشیمی برای مناطق دارای صنایع شیمیایی؛ همه مثالهایی هستند که یک مطلب را به ذهن می‌رساند و آن این است که قطعاً زندگی و آمیخته شدن در هر یک از مناطق ایران افراد آن جامعه را بهتر از هر برنامه‌ریز کلانی به این فکر می‌اندازد که از چه راههایی می‌توان به تولید دست زد. کار مهم دولت در تمام لایه‌های آن ایجاد مجراهایی است که از این فکرها حمایت شود و راه برای عملیاتی شدن فکرها به صورت سازماندهی شده وجود داشته باشد. سازمان صنایع و معادن، شرکت شهرک‌های صنعتی، سازمان جهاد کشاورزی، سازمان تعاون روستایی، سازمان صنایع دستی و گردشگری، سازمان صنایع و معادن و همه سازمانها و نهادهایی که می‌توانند در زمینه عملیاتی کردن تفکرات افراد خلاق و دانشمند جامعه در هر نقطه‌ای کمکی کنند.

چهار وظیفه مهمی که دولت در حمایت از بنگاه‌های دانش بنیان و زودبازده دارد، تلاش برای کاهش واردات کالای مصرفی، کاهش خام فروشی برای افزایش ارزش افزوده داراییها، مبارزه با قاچاق انواع کالا؛ چه قاچاق از طریق رانتهای خاص و چه قاچاق عام کالا از طریق مجاری بومی؛ و تلاش برای افزایش مصرف کالای داخلی از طریق تبلیغات و تسهیلات و بهینه سازی تولید و از طرفی جلوگیری از اسراف و ایجاد فرهنگ قناعت است.

۶- صرفه‌جویی و مدیریت الگوی مصرف

از مهمترین آموزش‌های اقتصادی تربیتی اسلام صرفه‌جویی در مصرف است و این امر به تربیت اقتصادی، نظم معاشی، تنظیم مصرف و رواج دادن اخلاق اقتصادی در مردم بستگی دارد. اصل یاد شده شامل همه بسترهای مصرف فردی، خانوادگی و دستگاه حاکم و سازمانهای خدماتی، نظام تولید، بازرگانی، کسب و توزیع می‌باشد. (حکیمی، ۱۳۸۰، ج ۳: ۲۸۳)

و آنچه البته بر شخص آگاه و دارای بصیرت پوشیده نیست، این است که اندازه نگاهداری در معاش و نیازمندیهای آن سبب ترک کردن گناهان فردی و اجتماعی بزرگ همچون اسراف و تبذیر می‌شود که هم سازنده شخصیت انسانی و هم مایه اصلاح اجتماع است. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۲: ۹۶) قرآن کریم در آیات فراوانی شدیداً مسرفان را محکوم کرده است: در جایی می‌گوید: «اسراف نکنید که خدا مسرفان را دوست ندارد» (وَ لَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ) (انعام/۱۴۱ و اعراف/۳۱). در مورد دیگر مسرفان را اصحاب دوزخ می‌شمرد: «وَ أَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ» (غافر/۴۳). و از اطاعت فرمان مسرفان، نهی می‌کند «وَ لَا تُطِيعُوا أَهْلَ الْمُسْرِفِينَ» (شعراء/۱۵۱). و مجازات الهی را در انتظار مسرفان می‌شمرد «مُسْوَمَةٌ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ» (ذاریات/۳۴). و اسراف را یک برنامه فرعون‌ی قلمداد می‌کند «وَ إِنِّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِی الْأَرْضِ وَ إِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ» (یونس/۸۳). و مسرفان دروغگو را محروم از هدایت الهی می‌شمرد «إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ» (غافر/۲۸). و سرانجام سرنوشت آنها را هلاکت و نابودی معرفی می‌کند «وَ أَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ» (انبیاء/۹). و همچنین تبذیرکنندگان را برادران شیطان و قرین آنها می‌شمرد. اسراف به معنی وسیع کلمه هرگونه تجاوز از حد در کاری است که انسان انجام می‌دهد، ولی غالباً این کلمه در مورد هزینه‌ها و خرجها گفته می‌شود. (همان: ۹۷)

در زمان تهاجم اقتصادی دشمن و ایجاد تحریم اقتصادی که منابع، محدود می‌شود قطعاً توجه به موضوع صرفه‌جویی و تخصیص بهینه منابع، حیاتی می‌شود. به تبع آن اسراف و تبذیر از منکرات بزرگ قلمداد می‌گردد. تمام سازمانهای متولی امر فرهنگ و دولت به عنوان متولی اجرا بایستی نسبت به جلوگیری از اسراف و تبذیر پیش قدم باشند.

در مسائل اقتصادی تنها موضوع تولید بیشتر مطرح نیست، بلکه کنترل مصرف از آن هم مهمتر است. در حقیقت این دو از هم جدا نمی‌توانند باشند، تولید بیشتر هنگامی مفید است که نسبت به مصرف، کنترل صحیح‌تری شود و کنترل مصرف هنگامی مفیدتر خواهد بود که با تولید بیشتر همراه باشد. سیاست اقتصادی حضرت یوسف(ع) در مصر نشان داد که یک اقتصاد اصیل و پویا نمی‌تواند همیشه ناظر به زمان حال باشد، بلکه باید آینده و حتی نسلهای بعد را نیز در برگیرد. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۰: ۱۱)

دولت در شرایط تحریم و تهاجم اقتصادی کنونی برای مسرفین بایستی برخوردهای قاطع و جریمه‌های سنگین در نظر بگیرد. اینکه به دلیل دارابودن، برخی افراد جامعه، استخر خود را با آب تسویه شده شهری پر می‌کنند، خودروهای گرانبه‌ای غیر متعارف سوار می‌شوند، مجالس با هزینه‌های سرسام آور میگیرند، بایستی از سوی مراجع قضایی قابلیت پیگیری و جریمه پیدا کند و این نیاز به تنظیم قوانین به عنوان دفاع از حق عموم جامعه دارد.

۷- حراست از امنیت اقتصادی (جذب سرمایه خارجی)

«وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعَمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ. وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَ هُمْ ظَالِمُونَ. فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمْ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَ اشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِتَّاهُ تَعْبُدُونَ.» (سوره نحل، آیات ۱۱۲ تا ۱۱۴) (خداوند برای آنها که کفران نعمت می‌کنند) مثلی زده است: منطقه آبادی را که امن و آرام و مطمئن بوده، و همواره روزیش بطور وافر از هر مکانی فرا می‌رسیده، اما نعمت خدا را کفران کردند، و خداوند بخاطر اعمالی که انجام می‌دادند لباس گرسنگی و ترس را بر اندامشان پوشانید. پیامبری از خود آنها به سراغشان آمد، اما او را تکذیب کردند، و عذاب الهی آنها را فرو گرفت، در حالی که ظالم بودند. حال که چنین است از آنچه خدا روزیتان کرده است حلال و پاکیزه بخورید، و شکر نعمت خدا را بجای آرید اگر او را می‌پرستید.)

در آیات فوق برای این منطقه آباد خوشبخت و پر برکت، سه ویژگی ذکر شده است که نخستین آنها امنیت، سپس امید به ادامه زندگی در آن، و بعد از آن مساله روزی و مواد غذایی فراوان می‌باشد که از نظر ترتیب طبیعی به همان شکل که در آیه آمده به صورت حلقه‌های زنجیری علت و معلول است. چرا که تا امنیت نباشد کسی امید به ادامه زندگی در محلی پیدا نمی‌کند، و تا این دو نباشند کسی علاقه‌مند به تولید و سر سامان دادن به وضع اقتصادی نمی‌شود.

امنیت دارای جنبه‌های مختلفی است که همه آنها تاثیر مستقیم در افزایش تولید اقتصادی و امید و اطمینان به آینده را ایجاد می‌کند. امروزه با توجه به حجم سرمایه مورد نیاز برای اجرای پروژه‌های مختلف صنعتی، کشاورزی و ... دولتها معمولاً توان سرمایه‌گذاری در این زمینه‌ها را ندارند. لذا معمولاً پروژه‌ها یا به صورت سرمایه‌گذار بخش خصوصی یا بوسیله سرمایه‌گذار خارجی (financer) تامین می‌شوند و طبق قرارداد پس از راه اندازی تامین کننده سرمایه فرآیند بازگشت سرمایه را از محصول اجرا می‌کند. در چنین شرایطی، ایجاد شرایطی برای سرمایه‌داران خصوصی و دولتی کشورها برای سرمایه‌گذاری مطمئن بسیار مهم است.

از جنبه‌های دیگر امنیت اقتصادی، وجود امنیت شغلی در جامعه است. طی سالهای گذشته با توجه به تحریمهای دشمن، عدم توجه به تولید کشاورزی داخل، عدم حمایت و عدم ایجاد تسهیلات و تامین منابع مالی، خشکسالی‌های مداوم؛ نرخ بیکاری در کشور بالا رفته است. عدم تامین امنیت بخش کشاورزی در دراز مدت باعث کاهش روحیه و شادابی و امید در این قشر و مهاجرت به شهرها می‌شود.

جنبه دیگر امنیت اقتصادی مربوط به امنیت تولید است. صاحبان صنایع و کشاورزان و همه کسانی که در زمینه تولید فعالیت دارند به امید فروش محصولات خود و سود فعالیت اقتصادی قدم در این راه گذاشته‌اند. طبیعی است که هر فعالیت اقتصادی مزایای جانبی زیادی از جمله ایجاد شغل، خودکفایی، آبادانی، افزایش امید به زندگی و ... را در کنار خود دارد. محصولی که به دلیل عدم ثبات بازار نتواند وضعیت خود را تثبیت کند و یا در انبار بماند و فروش نرود و یا فاسد شود و ضایع گردد، سرمایه‌گذار را دلسرد نموده و انگیزه سرمایه‌گذاریهای جدید را از بین می‌برد. نمونه‌هایی در مورد بازار قند و شکر، قبلا ذکر گردید. اگر تولیدکننده برنج، میوه و یا هر محصول صنعتی، با عدم برنامه‌ریزی صحیح و عدم مراقبت دولت مواجهه شود و واردات محصولات مشابه با قیمت نازل تر اتفاق بیفتد قطعاً تولیدات داخلی دچار انباش و بحران فروش می‌شوند و در نهایت آن صنعت شکست می‌خورد. امروزه در بازار ایران ریسک سرمایه‌گذاری از این جهت در برخی تولیدات بالاست. باغدار ایرانی یکسال تلاش می‌کند و محصول پرتقال خود را با هزینه‌های زیاد و مراقبت فوق العاده به بازار عرضه می‌کند. بارسیدن کشتی واردات پرتقال که محاسبه نشده و بدون برنامه‌ریزی پهلوی می‌گیرد، عرضه پرتقال از تقاضای آن بیشتر می‌شود. محصول خارجی با ظاهر درشت‌تر (با استفاده از کودهای شیمیایی که در برخی موارد از لحاظ بهداشتی مورد تایید نمی‌باشد ولی کارشناسی نشده خرید گردیده است) و قیمت رقابتی وارد بازار می‌شود. پرتقال داخلی دو راه دارد یا میدان را ببازد و دور ریز شود و یا با قیمتهایی پایین‌تر و با ضرر یا بدون سود، تلاش خود را در جهت نجات از این بحران بنماید. یا فقط از بحران بگذرد و نفس راحتی بکشد و یا درصدی صدمه ببیند. اگر وضع برای باغدار هرسال تکرار شود، قطعاً باغدار به جای یکسال زحمت ترجیح می‌دهد باغ را بفروشد و با سرمایه اش وارد بازار واسطه‌گری پرتقال شود. با توجه به تخصص خود در پرتقال و راحتی واسطه‌گری و عدم نظارت کارا و صحیح و با قدرت بر امور واسطه‌گری به خصوص در بازار میوه، طی یکسال سود چند ساله باغداری را به دست می‌آورد.

دولت به عنوان متولی امر برنامه‌ریزی به خصوص در شرایط تحریم و جنگ اقتصادی، بایستی ابتدا به اطلاعات صحیح و دقیق در هر محصولی دست پیدا کند. سپس با محاسبه دقیق میزان سرانه مصرف آن محصول و تنظیم دقیق حقوق گمرکی و نظارت بر بازار، با تنظیم طبقه‌بندی در تزیق محصولات خارجی و هماهنگ با عرضه تولیدات داخلی، اقدام به تنظیم بازار نماید. مگر غیر از این وظیفه چه وظیفه دیگری بر گردن وزارت جهاد کشاورزی و صنایع و معادن و بازرگانی قرار داده شده که متأسفانه بسیاری از محصولات ما دچار تنش و نابسامانی شده است. در شرایطی که تحریمهای اقتصادی و جنگ نرم اقتصادی دنیا علیه ایران به اوج خود رسیده خطای عدم برنامه‌ریزی بسیار عمیق‌تر تاثیر خواهد داشت.

«شَرَّ الْبِلَادِ بِلْدَ لَا أَمْنٍ فِيهِ وَ لَا خَصْبٍ» (بدترین شهرها، شهری است که امنیت و ارزانی در آن نباشد). (ناظم‌زاده قمی، ۱۳۷۵: ۶۰۳)

واضح است که امنیت اقتصادی و ایجاد چهار چوب در روابط مالی بین افراد جامعه مهمترین عامل ایجاد امنیت است. حضرت امیر(ع) در نامه به مالک اشتر به این نکته اشاره دارند که حفظ حقوق کارگران و طبقه‌ی نادار، بهترین نگرهبان امنیت اجتماعی است. (حجازی، ۱۳۶۴: ۲۵۱)

۸- تقویت ایمان به امداد الهی در تلاش خیرخواهانه و توکل

در آیه ۹۶ سوره‌ی اعراف می‌خوانیم: اگر اهل قریه‌ها ایمان و تقوا داشته باشند از برکات آسمان بهره‌مند می‌شوند. «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ» (و اگر اهل شهرها و آبادیها، ایمان می‌آوردند و تقوا پیشه می‌کردند، برکات آسمان و زمین را بر آنها

می‌گشودیم؛) «برکات» جمع «برکت»، به موهبت‌های ثابت و پایدار گفته می‌شود، در مقابل چیزهای گذرا. در معنای «برکت»، کثرت، خیر و افزایش وجود دارد.

اگر مردم قریه‌هایی که بر اثر انکار و سرکشی به هلاکت رسیدند، پیامبران ما را تصدیق و از شرک و معصیت پرهیز کرده بودند، خیرات روز افزون را از آسمان و زمین به وسیله باران و گیاهان و میوه‌ها بر آنها می‌گشودیم. چنان که نوح به قوم خود وعده کرد که اگر ایمان بیاورند برکات آسمانی بر آنها نازل خواهد شد. برخی گویند: برکات آسمان استجاب دعاها و برکات زمین میسر شدن حاجت‌هاست. (طبرسی، ۱۳۶۰، ج ۹: ۱۹۰) آیه «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا تَسْأَلْكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى...» (خانواده خود را به نماز فرمان ده؛ و بر انجام آن شکیبا باش! از تو روزی نمی‌خواهیم؛ (بلکه) ما به تو روزی می‌دهیم؛ و عاقبت نیک برای تقواست.) (سوره طه، ۱۳۲) در معنای آیه «وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُونَ إِنْ لِلَّهِ هُوَ الرَّزَاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ» است. (جن و انس را نیافریدم مگر برای اینکه مرا بپرستند من از ایشان خرجی نمی‌خواهم و نمی‌خواهم که غذا به من بدهند زیرا خدا رازق همه است و دارای قدرتی متین است.) (سوره ذاریات، ۸۶) (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۴: ۳۳۵)

«وَايَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ» (سوره هود، ۵۲) (و (هود ادامه داد) ای قوم من! از پروردگارتان طلب آمرزش کنید، سپس به سوی او بازگردید و توبه نمایید تا او از آسمان پی در پی بر شما باران بفرستد، (چنانکه گویی همه‌ی آسمان در حال ریزش است) و نیرویی بر نیروی شما بیفزاید، و (از راه حق) به خاطر گناه اعراض نکند و روی برنتابد.) نظام و حکومت اسلامی اگر خواهان توسعه اقتصادی است باید طرح‌های معنوی را در جامعه توسعه دهد. پرداخت زکات و انجام واجبات الهی در امر کشاورزی و دامپروری، حقی است که شارع مقدس در قبال تمامی نعمات، تکلیف نموده است. عدم انجام واجبات و یا انجام محرمات قطعاً کفران نعمت تلقی می‌گردد. از طرفی در آیه فوق، اول «يُرْسِلِ السَّمَاءَ» آنگاه «يَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ» آمده است. لذا می‌توان نتیجه گرفت قدرت اقتصادی، زمینه ساز سایر قدرتهاست. (قرائتی، ۱۳۸۳، ج ۴: ۷۴)

«فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيُمِدِّدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا» (سوره نوح، ۱۰ تا ۱۲) (به آنها گفتم از پروردگار خویش آمرزش بطلبید که او بسیار آفریننده است تا بارانهای پر برکت آسمان را پی در پی بر شما فرستد و شما را با اموال و فرزندان فراوان کمک کند و باغهای سرسبز و نه‌های جاری در اختیارتان قرار دهد.) آنچه در آیه ذکر شده به‌عنوان یک رابطه معنوی و الهی در میان ترک گناه و استغفار، با فزونی نعمتها تفسیر می‌شود، ولی هیچ مانعی ندارد که این پیوند و ارتباط هم جنبه معنوی داشته باشد هم جنبه ظاهری. (مکارم‌شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱: ۵۴) همین معنی در سوره هود به شکل دیگری آمده است که از زبان پیامبر اسلام (ص) خطاب به مشرکان مکه می‌فرماید: «دعوت من این است که از پروردگار خویش آمرزش بطلبید و استغفار کنید، و به‌سوی او باز گردید، تا مواهب نیکو در مدت معینی در اختیار شما بگذارد» (وَإِنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُمِدِّدْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى) (سوره هود، آیه ۳) شاید برخی وقتی می‌شنوند که تقویت معنویت، یکی از راه‌های تأمین نیازهای اقتصادی است، شگفت زده شوند؛ ولی عقل و نقل، و روایت و درایت، مؤید این مدعاست. (محمدی ری‌شهری، ۱۳۸۶، ج ۷: ۲۰۳)

«وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ» (سوره طلاق، ۴) (و هرکس، از خدا پروا کند، [خدا] برای او راه بیرون شدن قرار می‌دهد و از جایی که حسابش را نمی‌کند، به او روزی می‌رساند. و هرکس بر خدا اعتماد کند، او برای وی بس است)

دعا نیز تاثیرات اقتصادی دارد. «قُلْ مَا يَعْجَبُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا» (سوره فرقان، ۷۷) (بگو: اگر دعای شما نباشد، پروردگار من برای شما وزن و ارزشی قائل نیست (زیرا سابقه‌ی خوبی ندارد). شما حق را تکذیب کرده‌اید و به زودی کیفر تکذیب‌تان دامن شما را خواهد گرفت. «یعبؤا» از ماده «عبا» به معنی سنگینی است، بنابراین جمله «لايعبأ» یعنی وزنی قائل نیست، و به تعبیر دیگر اعتنایی نمی‌کند. گرچه درباره معنی دعا در اینجا احتمالات زیادی داده شده ولی ریشه همه تقریباً به یک اصل بازمی‌گردد. (مکارم‌شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۵: ۱۷۳)

البته گاهی رفاه مادی، نوعی قهر الهی است. چنانکه قرآن می‌فرماید: «فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ» (سوره انعام، ۴۴) (چون تذکرات الهی را فراموش کردند، درهای همه‌چیز را به رویشان گشودیم تا سرمست شوند.)

در آیه ۸۵ سوره توبه می‌خوانیم: «وَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ؛ مبادا اموال و اولادشان مایه اعجاب تو گردد، خدا می‌خواهد به وسیله آن، آنها را عذاب کند و جانشان برآید در حالی که کافر باشند.»

این نعمتها هنگامی که با فساد اخلاق توأم شود، هم مایه عذاب دنیا است، هم موجب خسران و زیان آخرت.

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَ إِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ» (سوره توبه/۲۸) (ای کسانی که ایمان آورده‌اید! قطعاً مشرکان، پلید و ناپاکند، پس بعد از این سال نباید به مسجد الحرام نزدیک شوند و اگر (به خاطر راندن کفار و قطع داد و ستد) از فقر و تنگدستی می‌ترسید، پس به زودی خداوند اگر بخواهد از فضل خویش شما را بی‌نیاز خواهد کرد، قطعاً خداوند آگاه و حکیم است.) لذا از قطع رابطه اقتصادی با کفار، به خاطر اعتقاد، نباید نگران بود.

کسی که معتقد باشد رزق و روزیش دست خداست و او فقط مامور به تلاش است، تمام تلاشش را خواهد کرد که بتواند وظیفه‌اش را با بهترین کیفیت انجام دهد. او رضایت مشتری را رضایت خدا می‌بیند. چنین نگاهی باعث تلاش همه جانبه می‌شود. بدین معنی که افزایش تکنولوژیهای تولید، استفاده بهینه از منابع، افزایش بهره‌وری، کاهش هزینه‌های تولید، استفاده حداکثری از انواع نعمتهای الهی براساس علم و دانشهای نوین مانند انرژی هسته‌ای و ... همه از نتایج درک درست ایمان و لزوم عمل صالح و از نتایج اعتقاد درست نسبت به آموزه‌های اسلام است.

اثر دوم تاثیرات ماورایی، خود ایمان و رضایت مشتری است که باعث افزایش برکت، گشوده شدن ابواب رزق و راههای جدید محاسبه نشده آن می‌شود. این نتیجه ایمان و تقوا است که یکی از جنبه‌های تقوا در اینجا، همان انجام باکیفیت وظیفه در حوزه اقتصاد و کسب درآمد است. اگر جامعه‌ای در آموزشهای خود و در نتیجه در فرهنگ و نگرش اعتقادی خود متوجه باشد که روزیش دست بیگانگان یا قطبهای صنعتی دنیا نیست و از طرفی ضمن آیات ذکر شده معتقد به دستیابی به نتیجه در اثر تلاش سالم و هدفمند و در راستای سعادت اخروی باشد، (وَ أَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى. (سوره نجم/۳۹) (برای انسان بهره‌ای جز سعی و کوشش او نیست)، قطعاً در معادلات سیاسی اقتصادی دنیا به دنبال استقلال و عزت خود می‌گردد و نه به دنبال ایجاد روابط تجاری که آن هم برای افزایش مصرف و خرید محصولات و فروش مواد خام به آنها باشد که خود نوع دیگری از عدم کیفیت در روابط را نشان می‌دهد. در چنین نگرشی قدرت ایمان و تلاش جامعه در برابر تهاجم اقتصادی دشمن چنان برکتی را می‌دهد که تمامی مصادیق امدادهای الهی و وعده‌های او را در جنگ به جریان می‌اندازد. بدیهی است که ایجاد چنین نگرشی در گرو تعلیم و تربیت از سنین پایین و امتداد آن در فرهنگ جامعه است.

۹- ایجاد و تقویت روحیه تعاون و برادری در نظام اقتصادی جامعه

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ» (سوره حجرات/۱۰) (مؤمنان برادر یکدیگرند؛ پس دو برادر خود را صلح و آشتی دهید و تقوای الهی پیشه کنید، باشد که مشمول رحمت او شوید)

این جمله یکی از شعارهای اساسی و ریشه‌دار اسلامی است، شعاری بسیار گیرا، عمیق، مؤثر و پر معنی. اسلام سطح پیوند علائق دوستی مسلمین را به قدری بالا برده که به صورت نزدیکترین پیوند دو انسان با یکدیگر آنها پیوندی بر اساس مساوات و برابری، مطرح می‌کند، و آن علاقه «دو برادر» نسبت به یکدیگر است. روی این اصل مهم اسلامی مسلمانان از هر نژاد و هر قبیله، و دارای هر زبان و هر سن و سال، با یکدیگر احساس عمیق برادری می‌کنند، هر چند یکی در شرق جهان زندگی کند، و دیگری در غرب. در مراسم حج که مسلمین از همه نقاط جهان در آن کانون توحید جمع می‌شوند این علاقه و پیوند و همبستگی نزدیک کاملاً محسوس است و صحنه‌ای است از تحقق عینی این قانون مهم اسلامی. به تعبیر دیگر اسلام تمام مسلمانها را به حکم یک خانواده می‌داند، و همه را خواهر و برادر یکدیگر خطاب کرده، نه تنها در لفظ و در شعار که در عمل و تعهدهای متقابل نیز همه خواهر و برادرند. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۲۲: ۱۷۵)

در روایات اسلامی نیز روی این مساله تاکید فراوان شده، و مخصوصاً جنبه‌های عملی آن ارائه گردیده است که به عنوان نمونه امام صادق ع می‌فرماید: «المؤمن اخو المؤمن، كالجسد الواحد، اذا اشتكى شيئا منه وجد ألم ذلك في سائر جسده، و ارواحهما من روح واحدة» (مؤمن برادر مؤمن است، و همگی به منزله اعضاء یک پیکرند، که اگر عضوی از آن به درد آید، دیگر اعضاها را مانند قرار، و ارواح همگی آنها از روح واحدی گرفته شده). در حدیث دیگری از همان امام (ع) می‌خوانیم: «المؤمن اخو المؤمن عینه و دلیله، لا یخونه، و لا یظلمه، و لا یغشه، و لا یعده عده فیخلفه» (مؤمن برادر مؤمن است و به منزله چشم او و راهنمای او است هرگز به او خیانت نمی‌کند، و ستم روا نمی‌دارد، با او غش و تقلب

نمی‌کند، و هر وعده‌ای را به او دهد تخلف نخواهد کرد. (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۲: ۱۳۳) شایان ذکر اینکه بایی از ابواب اصول کافی با عنوان اخوه المومنین بعضهم لبعض آورده شده که اهمیت موضوع را می‌رساند.

«وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدَّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى» (سوره مائده/۲) (و خصومت با جمعیتی که شما را از آمدن به مسجد الحرام (در سال حدیبیه) بازداشتند، نباید شما را وادار به تعدی و تجاوز کند! و (همواره) در راه نیکی و پرهیزگاری با هم تعاون کنید)

اهمیت این دستور اسلامی برای جلوگیری از شعله‌ور شدن آتش نفاق در میان مسلمانان است. سپس برای تکمیل بحث گذشته می‌فرماید: «شما بجای اینکه دست به هم بدهید تا از دشمنان سابق و دوستان امروز خود انتقام بگیرید باید دست اتحاد در راه نیکیها و تقوا به یکدیگر بدهید نه اینکه تعاون و همکاری بر گناه و تعدی نمائید.» (و تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَ لَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ).

آنچه در آیه فوق در زمینه تعاون آمده یک اصل کلی اسلامی است که سراسر مسائل اجتماعی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و سیاسی را در بر می‌گیرد، طبق این اصل مسلمانان موظفند در کارهای نیک تعاون و همکاری کنند ولی همکاری در اهداف باطل و اعمال نادرست و ظلم و ستم، مطلقاً ممنوع است، هر چند مرتکب آن، دوست نزدیک یا برادر انسان باشد.

جالب توجه اینکه «بر» و «تقوا» هر دو در آیه فوق با هم ذکر شده‌اند، که یکی جنبه اثباتی دارد و اشاره به اعمال مفید است، و دیگری جنبه نفی دارد و اشاره به جلوگیری از اعمال خلاف می‌باشد. و به این ترتیب تعاون و همکاری باید هم در دعوت به نیکیها و هم در مبارزه با بدیها انجام گیرد. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۴: ۲۵۳)

اگر این اصل در اجتماعات اسلامی زنده شود و مردم بدون در نظر گرفتن مناسبات شخصی و نژادی و خویشاوندی با کسانی که در کارهای مثبت و سازنده گام بر می‌دارند همکاری کنند، و از همکاری کردن با افراد ستمگر و متعدی در هر گروه و طبقه‌ای که باشند، خودداری نمایند، بسیاری از نابسامانیهای اجتماعی و اقتصادی سامان می‌یابد.

«وَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَ لَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنُهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (سوره انفال/۶۳) (و دل‌های آنها را با هم، الفت داد! اگر تمام آنچه را روی زمین است صرف می‌کردی که میان دل‌های آنان الفت دهی، نمی‌توانستی! ولی خداوند در میان آنها الفت ایجاد کرد! او توانا و حکیم است!) روحیه برادری و نظام همکاری و تعاون که با توجه به آیه فوق نشأت گرفته از الفت قلوب مومنین است که توسط نیروهای ماورایی و الهی ایجاد می‌گردد را در روزهای سخت اسلام و از جمله جنگ تحمیلی اخیر می‌توان درک نمود. قطعاً یکی از رموز مهم پیروزی در هر جنگی وجود چنین رابطه عاطفی بین هم‌زمان است. اگر قبول کنیم که نامهربانی نسبت به بیت المال، اختلاس، عدم ایثار، ایجاد قتنه، اشرافیگری و اسراف، فساد اقتصادی و ویژه‌خواری همگی از انواع ظلم است، و برابری و مساوات را در جامعه از بین می‌برد، این رفتارها باعث از بین رفتن روحیه برادری و در نتیجه باعث از بین رفتن اعتماد به خودی و توجه و تمایل به بیگانگان و عامل نفوذ دشمن می‌شود. در حقیقت عدم وجود تعاون و روحیه برادری وحدت ملی را در حوزه‌های اقتصادی از بین می‌برد و شکاف‌هایی بوجود می‌آورد که دشمن از همان مسیرها می‌تواند وارد شود و اقتصاد ملی را شکست دهد.

در مقابل، وجود روحیه تعاون و وحدت بین اقشار مختلف جامعه باعث تمرکز نیروی خودی در مقابله با دشمن می‌شود. وقتی جامعه به دلیل تفکر تعاونی، محصول داخلی را بر نمونه ممتاز خارجی ترجیح دهد و از کار و تولید ملی حمایت کند و از طرفی تولید کننده و ارائه دهنده خدمات نیز تمام تلاش خود را برای تولید و خدمات با کیفیت انجام دهد و مصرف کننده را برادر خود باور داشته باشد، جامعه همچون یک پیکر واحد در برابر هجمه اقتصادی غرب عمل نموده و راه نفوذ اقتصاد بیگانه را می‌بندد.

نتیجه‌گیری

همانگونه که مشاهده گردید مهمترین موضوعی که امروز دشمنان اسلام و انقلاب ایران بر آن تاکید دارند جنگ نرم اقتصادی است تا از این طریق بتوانند به اهداف سیاسی، اجتماعی و اعتقادی خود برسند. تهاجم اقتصادی غرب بعد از دوران مقدس جنگ تحمیلی نوع دیگری از تهاجم است که گرچه در آن حمله نظامی صورت نگرفته اما در صورت عدم توجه، دقت و هشیاری در خاگریز خودی، نتیجه‌ای جز شکست و عقب نشینی در پی نخواهد داشت.

در برابر این تهاجم گرچه توجه ویژه به زیر ساختهای کشاورزی و دامپروری ضروری است اما بدیهی است که اگر بسیج همگانی در همه زمینه‌ها در جبهه خودی به صورت یکپارچه ایجاد نشود، دشمن از منافذ ایجاد شده رخنه خواهد کرد و جبهه خودی را دچار شکست می‌کند. تکیه و تقویت تولید داخلی با کیفیت و کمیت بهینه، برنامه‌ریزی و مدیریت تولید، توزیع و مصرف، جلوگیری از اسراف و تبذیر و اتراف، تاکید بر نظارت دقیق و عملیاتی نمودن آن در سطوح مختلف، تقویت ایمان و ایجاد روحیه برادری و تعاون، همگی از موضوعاتی است که نقش اساسی در رشد و توسعه اقتصاد روستایی به عنوان بدنه اصلی اقتصاد مقاومتی دارد.

در خانواده امروز ایران، پدر مهربان و دلسوز (مسئولین) و فرزندان ایثارگر و قانع، بایستی به عنوان دوش شرط اساسی وجود داشته باشند تا بتوان منابع محدود موجود بر سر سفره را با رضایت عمومی و قناعت استفاده کرد. هم شکرگزار بود و هم نسبت به هم مهربان. اگر پدر خانواده و فرزندان اعتماد لازم را به یکدیگر نداشته باشند و یا پدر تمام امکانات خود را صرف نکند و یا فرزندان نسبت به هم ایثار نمایند و منابع را در انحصار خود بخواهند، قطعاً نتیجه مطلوب حاصل نخواهد شد. لذا اولین شرط افزایش ایمان و عمل صالح و ایجا نگرش الهی است که با برنامه‌ریزی دراز مدت و از آموزش و پرورش می‌توان به آن دست یافت.

منابع

- قرآن کریم؛ ترجمه مکارم شیرازی؛ قم، دارالقرآن الکریم، چاپ دوم، ۱۳۷۳
- نهج البلاغه؛ شریف رضی، محمد بن حسین، ترجمه شهیدی، جعفر، تهران: انتشارات علمی فرهنگی، چاپ چهاردهم، ۱۳۷۸
۱. ابراهیمی خوسفی، نادعلی بای و مرادعلی صدوقی، جنگ نرم؛ عملیات روانی و فریب استراتژیک، تهران، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین المللی ابرار معاصر، ۱۳۹۰
۲. احمدی، مسعود، کلیات اقتصاد (خرد و کلان)، چاپ اول، تهران مرکز انتشارات توسعه علوم، ۱۳۸۱
۳. امامی، محمد، قرآن و اقتصاد مجموعه مقالات، دانشگاه امام صادق، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷
۴. ایروانی، جواد، اسلام درباره اخلاق کار و تجارت چه می گوید، مشهد، انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی، چاپ اول، ۱۳۹۲
۵. _____، نظر اسلام درباره رشد اقتصادی و توزیع عادلانه ثروت چیست، چاپ اول، مشهد، انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی، ۱۳۹۲
۶. برقی، ابی جعفر احمد بن محمد، المحاسن، تحقیق: سیدمهدی رجائی، قم: الجمع العالم اهل البیت علیهم السلام، ۱۴۱۶ق
۷. پبغامی، عادل، سمیعی نسب، مصطفی، سلیمانی، یاسر، حسین زاده یزدی، سید حسین، جستارهایی در اقتصاد مقاومتی: تحریمهای اقتصادی ایران، مبانی، ابعاد و راهکارها؛ تهران، دانشگاه امام صادق، چاپ اول، ۱۳۹۴
۸. جوادی آملی، عبد...، تفسیر موضوعی قرآن کریم؛ جامعه در قرآن، جلد ۱۷، قم، مرکز نشر اسرا، چاپ اول، ۱۳۸۷
۹. حرعاملی، وسائل الشیعه، جلد ۱۳، صفحه ۷۱
۱۰. حجازی، فخرالدین، سبحانی جعفر، رزمجو حسین و ...، کاوشی در نهج البلاغه (مقالات کنگره سوم)، تهران، بنیاد نهج البلاغه، چاپ اول، ۱۳۶۴
۱۱. حکیمی، محمدرضا و محمد و علی، الحیاه، ترجمه آرام، احمد، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۰
۱۲. خامنه ای، سید علی (رهبر معظم انقلاب)، اقتصاد و عرصه اقتصادی از نگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، تهران، چاپ اول ۱۳۹۱
۱۳. خمینی، روح الله الموسوی (امام خمینی)، صحیفه نور، ج ۸، تدوین، کبری اسدی مقدم، تهران، ذکر، ۱۳۷۴
۱۴. دادگر، یدا...؛ رحمانی، تیمور، مبانی و اصول علم اقتصاد، قم، موسسه بوستان کتاب، چاپ هفتم، ۱۳۸۶
۱۵. رجایی، محمدکاظم، معجم موضوعی آیات اقتصادی قرآن، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۲
۱۶. رضایی اصفهانی، محمدعلی، قرآن و علم، قم: پژوهشهای تفسیر و علوم قرآنی، چاپ اول
۱۷. ساموئلسون، پل، اقتصاد، ترجمه حسین پیرنیا، چاپ پنجم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۰
۱۸. صدر، محمدباقر، اقتصادنا، چاپ دوم، المجمع العلمی للشهید الصدر، ۱۴۰۸ق
۱۹. طباطبایی، محمدحسین، موسوی همدانی، سیدمحمدباقر، ترجمه تفسیر المیزان، قم: انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم، ۲۰ جلد، ۱۳۷۴

۲۰. طبرسی، فضل بن حسن، ترجمه تفسیر مجمع البیان، ستوده رضا، تهران: انتشارات فراهانی، چاپ اول، ۱۳۶۰
۲۱. عامری، داوود، مقاله: در آمدی بر مؤلفه‌های جنگ نرم، مجله راهبرد فرهنگ، شماره ۱۶، ۱۳۹۰
۲۲. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم، ۱۰ جلدی، ۱۳۸۳
۲۳. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۸
۲۴. گل محمدی، احمد، جهانی شدن فرهنگ هویت، تهران، نشر نی، چاپ اول، ۱۳۸۱
۲۵. مجلسی، محمدباقر، خسروی موسی، ترجمه بحار الانوار، تهران: دارالکتب اسلامیه، چاپ اول، ۱۳۶۴
۲۶. محمدی ری شهری و همکاران، حکمت نامه پیامبر اعظم (ص)(فارسی)، قم: دارالحدیث، چاپ اول، جلد ۷، ۱۳۸۶
۲۷. مغنیه، محمد جواد؛ دانش موسی، ترجمه تفسیر کاشف، قم: بوستان کتاب، چاپ اول، ۳ جلدی، ۱۳۷۸
۲۸. مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، تفسیر نمونه، تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴
۲۹. ناظم زاده قمی، سید اصغر، جلوه های حکمت، قم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۷۵
۳۰. <http://vista.ir/article/244422>
۳۱. <http://www.hawzah.net/fa/magazine/view/58794/5823/5801>

Analysis of the Necessity of the Development of the Rural Economy, Agriculture and Animal Husbandry, in Terms of Sanctions from the Perspective of the Holy Quran

Ahmad Assadi, Maryam Mozahebian

Abstract

Economical soft war is the most important tool used by Iran's enemies, to break the independence and the resistance of Iranian nation as flagship of the fight against imperialism. This paper reviews different methods of invading enemies including; sanctions, de-quality of products, promotion of consumerism and wastefulness, welfare stroke and spoilage, instillation of the culture of conspicuous consumption, false advertising and creation of an atmosphere of suspicion and mistrust, also this paper has investigated strategies to combat this invasion with verses of the Holy Quran. Finally it concludes that the most important way to deal with economic invasion is emphasis on the development of the rural economy, agriculture and animal husbandry. This approach that focuses on the independence as the most important element in resistance economy, includes several aspects consists of; an increase in faith, production planning, optimized distribution and consumption, emphasis on knowledge-based firms and quick-impact firms, combat against multiplier and Aristocracy and waste, securing capital and strengthening the spirit of contentment, cooperation and brotherhood.

Keywords: Resistance economy, rural economy, agricultural development, economic war